

gdige zielen als
in Hongarije het

Nederland?
daarigins niet

den zich steeds

ymiteit heeft op-
als den schrijver
Assen zelf aan-
er onzerzijds gez-
doelden, toen wij

is uitdrukten, ge-

den titel had van
onzer dienst-
en werd. Daarom
en er haar pre-

t van de Gerefor-
men vraagt: wie
al men antwoor-
pers, evenmin als
ver mij zal spre-
aar emeritus ben-
s Ger. predikant
ilspoor te leiden
kortweg „Geref-
t bij de Gerefor-

op diensdoende

onzer voornaamste
dat de schrijver
de nabijheid van

m te voorkomen,
gen haar predi-

uitwerking
kwijls onvrucht-

ijn loopen.
chting heeft ge-

de galerijen en
dat haar tot-
en begon aan
wachting begon
uit, maar ieder
onder gebeuren
tending, zijn op-
verklondigde, dat
volkomen was
aan zijn wil,
is niet onder de
edweld hadden
sche Wereldrijk,
le van het uit-

de geen Godde-
oogmoed aan en
het geboren was
sprak van niets
nderwijl woude
knotte de ver-
oord over den
zijn verbloemde
ende, zijn vad-
den onnoozelen
an een nieuwe
die den monsch
n wilde aan het

deel wordt ons
van Noemi voor
I gehoord heeft,
r het volgendes
ds volledig den
geloovige me-
r zelfs tot aan-
ekend verschie-
dat de afstand
xoo groot was
van dit feit had
e zij sinds jaren
at zijn verschij-
at er tegen hem
r voor hem ge-
wondering, die

e toespraak van
het slot aldus

de Liefde ge-
opgelegd door
te verschijnen
En het is mijn
n aan datgene,
vrien opgelegd
zijn door het
doen schijnen
n groot wee zal
goed door het
kracht vinden
geschikt zullen

Het stemt tot voldoening, dat De Jaspers zelf het mas-
ker der anonymiteit van zijn aangezicht heeft gelicht.
Nu kan ieder, ook bij verschil van gevoelen, hem met
respect tegemoet treden, en respect, dat zich nood-
zakelijkerwijs van een anonus terugtrekt, omdat hij
zelf zijn persoonlijkheid bij zijn schrijven verloochent.
Omtrent zijn verklaring, welke hij de classis Arnhem
doed toekomen, wachten wij eerst nadere gegevens af.

— Nog één week geduld.

Het brochure-comité is in wording.

Men oefene nog één week geduld.

Jan wordt er naar ik hoop meer van gepubliceerd.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Landsmoeder.

1879 — 7—10 Januari 1929.

In haar bewonderenswaardige tafelrede noemde onze
Koningin haar Moeder „ons aller Moeder“.

Een treffende typeering.

De gevoelens, welke ons volk, dat voor het wettige ge-
zag in den Staat buigt, ten aanzien van de Koningin-
Moeder koestert, zijn het best te vergelijken met de ge-
voelens, welke een volwassene zijn moeder toedraagt.

Den 7den Januari 1879 door haar huwelijk met Koning
Willem III staatsburgeres geworden, den 10den Januari
daaropvolgende voor het eerst door haar volk begroet,
is haar naam onafscheidelijk aan Nederland verbonden.

Zij heeft een eigen sfeer meegebracht, een sfeer van
reinheid, van vroomheid, van waardigheid, van zorg.

Dat ons Hof over de wereld in zoo zeldzame eere staat,
is niet het minst aan haar te danken.

Met zorg heeft zij den toen reeds bejaarden Koning
omgeven.

Met zorg heeft zij haar kind tot Koninginne opge-
aweekt.

Met zorg heeft zij als regentes geregeerd.

Met zorg heeft zij zich, toen haar regeertaak was be-
eindigd, op den achtergrond gehouden.

Met zorg oefent zij ook thans nog weldadigheid en haar
naam wordt door duizenden lijdenden gezegend.

Zorgen hebben op haar lieve gelaat voren getrokken.
Maar zij is er niet door overmand.

Zij is een voorbeeld van vrouwelijke evenwichtigheid.
Als een landsmoeder beweegt zij zich rustig, vriende-
lijk, met een teer hart onder haar volk.

In welk land vindt men haars gelijke?

worden. Allen echter, die nog in duisternis wandelen,
hebben zich eveneens aan hun geloof vast te klampen,
zoo ze niet verloren willen gaan, want weldra zullen ze
op een harde proef gesteld worden.

Dit nu is een profetie: Jeroeschalajem zal ons allen en
mij in het bijzonder worden tot een vurigen oven, die
met gretigheid ons zal opstokken en verteeren, doch
wij zullen er uit opstijgen als gereinigde vlammen,
ontastbaar voor het zondige volk, en zoekende regel-
recht den weg naar den Hemelschen Vader. En wel broe-
ders en zusters bind ik U op het hart, voorbereid te zijn.
Groot en kleingelooften, lauwen en ijveraars let op
Uw zaak; besteed Uw tijd aan waken en vasten en
aan de overwegingen van Gods werk. Dit toch is mijn
last en mijn voorspelling: Biddt en werkt, want het uur is
nabij.”¹⁾

In het tweede deel worden de intrigues tusschen de
verschillende figuren, die de schrijver in Jezus' naaste
omgeving brengt, nader uitgesponnen, waarbij de zinne-
lijke liefde een voornaam rol speelt. De auteur teekent
Jezus aan het einde Zijns levens, in Gethsemane, in het
gezelschap ook van enkele vrouwen, onder welke Maria
Magdalena. Het wordt zoo voorgesteld, dat Jezus juist
een paar dringende waarschuwingen gehad heeft van
den raadsheer Jozef en van Claudis Procola, de vrouw
van Pilatus, in verband met wat tegen Hem beraamd
wordt. Dan grijpt Maria van Magdala haar psalterharp
en gaat spelen. Dan staat er:

„Voor den Christus waren dit de laatste oogenblik-
ken van de arm-menschelijke ontroering in zijn tragisch
leven. Hij zat nog buiten het gezelschap op de bank
voor Jehoeda's huis en naast hem bevond zich Johan-
nes. De muziek bekoorde hem, bracht over zijn zinnen
een lichte roes, waaraan hij zich gaarne overgaf. Hij,
de wereldweter en de wereldwijze, zag bij het luiste-
ren naar het zingend psalterion die gansche wereld in
vage schittering voorbijtrekken, en een laatste wee-
moed huiverde langs zijn zenuwen. Hoezeer de hysteri-
sche ziel van de harpiste voor hem niet meer kon
zijn dan een lichaamsloos schema, was de belangstel-
ling, die hij voor haar koesterde van een groote liefde
en droefheid. Uit den wisselzang der toonrijen siddende
een leven op van ijdelheid, hartstocht, verlangen, zonde
en boete. Gesteund door haar aandachtig gehoor steeg
plotseling een klagend minnelijk omhoog, dat voor
deze mijlengangers naar andere gewesten zijn betekenis
reeds verloren had. Hun liefste was het Rijk der He-
melen, dat zij met hetzelfde heimwee zochten als de
jonge bruid den prins van haar maagdelijke ver-
langens.”

Na een tusschenspel klinkt het dan in de hof der
verlaten:

„Mijn vijanden spreken van mij
En die op mijn ziel loeren, beraadslagen tezamen,
Zeggende: „Ged heeft hem verlaten;
Jaagt na en grijpt hem.
Want er is geen Verlosser.
O God, wees niet verre van mij,
Mijn God, haast U tot mijn hulpe.”

Wij beschouwen haar dan ook als een Godsgeschenk
voor Nederland.

Wat de Allerhoogste ons in haar heeft gegeven, doe Hij
ons nog zeer lang behouden.

HEPP.

LITERATUUR EN KUNST.

„Tantalus“; door Jo van Ammers Küller.

II.

Artikel I gaf nu een korte toelichting van
den naam „Tantalus“, een weergave van de
elementen, die in het oeuvre der schrijver
al meer tot openbaring kwamen: met name haar
neiging tot overladige luxueuse esoterisering,
alsmede de Freudiaansche conceptie.

Lit laatste woord nader gaanceluserd in een
kort exposé van al de werken van Jo v. A.—K.
„Tantalus“ echter plaatst niet de vrouw, maar
den man in het centrum.

Tenslotte wordt een enkel woord gewijd aan
het naturalistisch standpunt van de schrijver,
die haar kunst te veel aan het deïssentige bindt.

Het gegeven van „Tantalus“ is betrekkelijk eenvou-
dig. Evert Tideman, de rusteloze droomer, altijd op
zoek naar de vervulling van zijn gepassioneerde jeugd-
illusies, heeft als gehuwd man een séjour in
Parijs. De soliditeit van zijn geconsolideerde positie
in de wereldfirma van zijn schoonvader, de veilige
beslotenheid van een eigen home, de groote vrouwen-
liefde van een rechtlijnige natuur als zijn vrouw, Thora
Vogel, — dat alles belet niet, kan niet beletten, dat hij
weliswaar geen wetenlooze Don Juan blijft „maar een
groot domme jongen, die (zoals Robert Donald het
uitdrukt) altijd weer denzelfden waan najooet... die
iedete keer opnieuw de dupe was van zijn eigen
illusie“ (p. 69). Een jeugdamourette in Parijs ontboeit
de eerste laffe heldenkracht en twintig jaar later, als
ons verhaal aanvangt, is het precies op dezelfde plaats,
dat onder Freudiaansch opvallend-gelijke omstandig-
heden dezelfde weke historie zich herhaalt met twee
American girls, Violet en Margaret.

Robert Donald, de jeugdvriend, speelt in zekeren
zin de Mefisto-rol van verleider en filosoof-cynicus.
Hij is de patonymus van Evert's struikelingen, en nu-
dan (wanneer hij aan eigen cynisme inboet) ook diens
réveilleerend geweten, dat hem waarschuwend naroopt:
„Jouw Thora is meer waard dan vijftig paar Dolly-
Sisters“. Het is ook Robert Donald, die straks als
logé in het huis te Westerwoud aan Thora den raad
geeft, om haar oude begrippen van huwelijk en trouw
te laten schieten, en te komen tot een „revisie van
begrippen, waarmee je bent grootgebracht en die je
geleerd zijn als de eenig ware en juiste“. „We moeten

„De schemering was donker genoeg om te beletten,
dat men de groote ontroering van den Profeet kon
waarnemen. Hij weende, niet uit smart of verdriet, doch
louter van de overmaat van ontroering. De woorden
van den dichter, zuiver op zijn eigen toestand van
toepassing, luiden door de muziek en de veelheid
der stemmen zoodanig aan kracht gewonnen, dat de
zenuwspanning der verschenen dagen brak als een krist-
tal, dat door een gelijkgestemde toon eensklaps tot
in zijn ondeelbaarheden verbrijzeld wordt.“²⁾

En zoo wordt hier dan de ontmoeting met den Satan
geleekend in Gethsemane:

„Aan het eind van den Hof bij de kloof stond een
straalbundel bijna loodrecht op den grond en was de
maan in het zenith zichtbaar. Hier ontmoette Jezus
den Satan. Hij was een lange, schrale, flegmatiese
verschijning, zijn neervallend opperkleed was van zwarte
zijde, versierd met zilveren sterren. Zijn glad gelaat
word gekenmerkt door mooi gewelfde brauwen en een
slappe ploot ter weerszijden van den mond. Hij had
die vertrouwelijkheid over zich, welke, hoezeer zij voort
moet sproeten uit jarenlange bekendheid, toch al te inti-
miteit uitsluit. Op onverschilligen toon opende hij het
gesprek:

„In lang niet het genoeg gehad.“

„De Christus gaf natuurlijk geen antwoord, trouwens
dat had de ander ook niet verwacht, het was geenszins
zijn verlangen een redeneering op touw te zetten, hij had
een doel, waar hij regelrecht op af ging.

„Ik kom je waarschuwen“ zeide hij, „ze zijn op weg
om je te halen. Ik heb de heeren daar juist gezien.
Die schoft van een Judas loopt voorop.“³⁾

Ik spaar U het verdere van de poging om Satan's
laatste verzoeking van den Heiland te moderniseeren
in hedendaagsche fantasie. 't Eind is, dat de Duivel in
een visioen Jezus toont, wat er straks op Golgotha
geschieden gaat, waarbij de Heiland dan zichzelf aan
het middelste kruis ziet hangen, zóó, dat Hij het niet
langer uithouden kan:

„In zijn ooren klonk het triomfantelijk gegriinnik van
den Boaze en zozeer was zijn huiverende ziel onder
diens hypnose, dat zijn bewustzijn heen en weer slin-
gerde op het rythme van de droge staccato's, die uit
den duivelschen gorgel rolden. Een reuzenvaistscheen
hem aan te grijpen en hem te schudden, tot het
hart hem stilstond en zijn oogen uit hun kussen
sprongen, om hem ten slotte neer te smaken in een
bodemploozen afgrond, waarin hij viel, viel...“⁴⁾

Ik ga nu verder maar zijgend voorbij aan de zeer
realistisch gekleurde hoofdstukken, waarin heel de gang
van het proces en de kruisiging-zelf wordt verhaald. In
een slothoofdstuk, getiteld „De Zoon Gods“, spelend na
de verwoesting van Jeruzalem, krijgt het beeld van onzen
Heero Jezus meer van Zijn wezenlijke trekken terug
en valt het al te menscheijke en fantastische weg,
als de schrijver ons teekent de tocht van bedevaartgan-
gers, die de Kruisweg loopen door de verwoeste stad,
onder geleide van den apostel Johannes.

„De menigte was een troep ongelukkigen, wier ge-
bed een smaching was, ja een verschrikkelijke wan-
hoop ware geweest, indien het geloof niet als een rots

die inzichten immers wel herzien, nu er zooveel is
omvergesmeten, dat we vroeger zoo netjes op rijtjes
en in vakjes hadden gezet, nu de verhouding tusschen
mannen en vrouwen zoo totaal anders is geworden.“
Donald verlegenwoordigt dus het liefdesbegrip, dat wis-
selt met de praktijk, met de koersen der levensmarkt
en de huwelijksrouw, die alleen kaswaarde heeft, zoo-
lang de omstandigheden en eigen aanleg die mogelijk
maken. Welnu, deze pragmatische liefdesidee vindt haar
philosofie in deze persiflage: „Trouw, „de echtelijke“
wel te verstaan, is geen kwestie van wilskracht of
van zelfbeheersching, maar eenvoudige van aanleg“.

En tegenover dezen duisteren achtergrond nu van
Donald's brutaal-cynische levenswijsheden en van Tide-
man's onbeheerschte liefdesnervositeit, prijkt de reine,
warm-vrouwelijke zielsgesteldheid van Thora Vogel,
Evert's vrouw. Geniaal is hier de karakterteekening
volgehouden van een zukendochter, groot gebracht onder
de strenge principes van tucht en eerbhaarheid, maar
wier liefde schrijdt tot de grens van het uiterst begrip-
pen van Tideman's zóó hevig met haarzelf contras-
teerende natuur. Tegenover de zakelijk-zedelijke critiek,
die haar eigen milieu van vader en broers intuïtief
tegen den décadenten, altijd absente Evert Tideman
doet gelden, neemt zij altijd onmiddellijk-vanzelf den
immer gebekelden echtgenoot in bescherming. Het is
eveneens haar liefde, die telkens weer de steeds ver-
kapte en ontnaskeerde „hobbies“ van haar man pij-
nadel naar hun gevoelswaarden taxeert en zo dult, en die
eveneens dit stellig weet, dat wat haar besliste, hechte,
rustige vrouwelijkheid hem geeft toch het eenige is,
wat hij nooit missen kan. Bij het doorgronden van
Thora's ziel bereikt Jo v. A.—K. dus ook haar voor-
treffelijkste resultaten. Hoe prachtig is het gevoel, dat
niet de levenswijsheden van Robert Donald haar wel-
willend, maar niet kunnend hart tenslotte dien vrede
geeft, waarvan het in alle schommelingen steeds verder
wegwijkt, maar dat het de broer is, de alledaagsche
zakenman, Bernard met de conventioneel-practische prin-
cipes van alle leden der familie Vogel, in wiens beperkt
fatsoensbegrip zij telkens weer eigen begrip en eigen
persoonlijkheid hervindt, en die het vermag zonder een
enkel woord haar verdofte ziel in tranen te breken.

Het eerste boek, dat de handeling zet in Parijs en
Westerwoud, geeft de hierboven vermelde moreele ver-
stoordheid aan, die het huwelijksleven der Tidemans
teisterend verniet. Het tweede beschrijft de zakenreis
van Evert in Amerika; het terugvinden van zijn cy-
nischen mentor Robert Donald; het losse Amerikaanse
leven met z'n week-ends en „moon-bathings“; het
krankzinnig verliefd worden van Tideman op Gyp, de
geëmancipeerde zus van Donald's geëmancipeerde
„vrouw“. Dan een dancing-night in een feestpaleis en de

in hun bewustzijn had gelegen. Haar verbinding met
den Christus was nauw en onverbreekelijk, bij monde
van Johannes werden haar smeekingen rechtstreeks ge-
bracht tot voor Gods troon. De stem van den Apostel
was als die van een beer in het woud, grommend
van smart en toorn, telkenmale als hij zijn noodkreet
herhaalde.

„Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt“,
waarop het volk antwoordde, somber als een donkere
veelstemmige wind:

„Erbarm U onzer.“

Het was geen gebod meer in menscheit, maar een
eentonig maatgezag van natuurgeluiden, een lied om
troost met vraag en antwoord in zijn moeizame geboorte.
Het was het zinnebeeld van de verlossing, de barenswee
der opstanding, die in het gebod aanzwoel en minderde,
schokte en verslapte, totdat eindelijk de ziel in tranen
haar vrijheid kon uitjubelen!“

En de Romeinse veldheer, die dit bidden mee-
maakt, (dezelfde, die als jong officier het bevel had bij de
Kruisiging) prevelt vol bitteren weemoed (en hiermee
eindigt het werk):

„Wij hebben ons zwaar aan hem bezondigd. Want
zonder twijfel is hij in vleesch en been de Onzienlijke zelf
gewest.“⁵⁾

Veel behoef ik zeker niet te zeggen over deze „roman
uit het leven van Jezus“. Reeds vonden wij gelegenheid
te wijzen op het onmogelijke van elk pogen om een
biographie van den Heiland te schrijven, zelfs al zou
dat gebeuren in strikte gebondenheid aan de Schrift-
gegevens. Maar het fantaseeren van een roman over
het leven van Jezus Christus, met verwerking daarin
van alle elementen, die, naar moderne opvatting, niet
mogen ontbreken, is en blijft, hoe ook uitgewerkt, een
profanatie.

Uitink slaat hier en daar een toon aan (het zal U
reeds zijn opgevallen), die ons in de nabijheid van den
Christus volkomen ontoelaatbaar voorkomt. Ondanks de
goede bedoeling (zie het voorwoord), kunnen wij niet
anders dan dit romantisch Jezusbeeld verwerpen, dat
ons de blik op onzen Heiland slechts vertroebelen kan.

¹⁾ Uitgegeven door J. M. Moulenhoff te Amsterdam in het
jaar 1919.

²⁾ A.w. I, pg. 46/8.

³⁾ A.w. I, pg. 120, 128/9.

⁴⁾ A.w. I, pg. 224/5.

⁵⁾ A.w. I, pg. 216/7.

⁶⁾ A.w. II, pg. 60/1.

⁷⁾ A.w. II, pg. 80/1.

⁸⁾ A.w. II, pg. 84/5.

⁹⁾ A.w. II, pg. 223/4.

daarop volgende hoon en vernedering, als hij Gyp's valging van zijn plomp-egoïstische intenties begrepen heeft. Na dagen van morele inzinking opéens de overspannen droom, waarin het enkele jaren geleden in Parijs doorleefde met de American girl Violet weer dwingende gestalte krijgt: op de gevels van een landhuis verschijnt het woord „The Cedars”, — het adres door Violet in Parijs op een visitekaartje nagelaten. Dan, door Freudiaansch fatalisme gedreven, gaat Tideman Violet in „The Cedars” opzoeken, maar vindt alleen haar zuster Margaret weer. Volgt natuurlijk een liaison met Margaret, die de moraal van haar tijd terdege verstaat, dat de vrouw moet werven om den man. Het vertrek van Tideman naar Holland brengt voorloopig scheiding, hoewel zij verzekert hem later te zullen volgen.

Het derde deel laat ons zien, hoe dit fatale plan inderdaad tot uitvoer gebracht wordt. Na een kortstondig opleven van Evert's huwelijksgeluk met Thora, komt plots de schuwe inzinking, het ontwaakte geweten. Dan steeds meer verwijdering — ook van de kinderen. En in dezen tijd komt het bericht, dat Margaret in Den Haag is. Door angst geslagen zoekt Evert haar onmiddellijk op, maar valt in de trucs van een sluw-opgezette machinatie. Dan volgt de onvermijdelijke scheiding met Thora. De laatste hoofdstukken laten nog zien de groote „vergissing” van Evert's tweede huwelijk en de onmogelijkheid van een hereniging met Thora, zelfs niet terwille van de kinderen — alleen, omdat zij onmogelijk het offer brengen kan van de „revisie van haar ingewortelde begrippen”.

Bevredigt deze nieuwe roman nu in litterair en ethisch opzicht? Is dit verhaal een innerlijke eenheid, een artistiek geheel, een „stuk leven” geworden? Wij zullen deze vragen niet gaan beantwoorden door met den vinger telkens en telkens aan te wijzen het onmiskenbaar groote talent van de schrijfster, omdat wij dit als bekend mogen veronderstellen. Vooral in het eerste deel, waar de toon het meest gespannen en de materie het meest bezonken is, ontwikkelt zich haar zielsontledend talent tot een soms beangstigend-scherpzinnige nervositeit. Op iedere bladzij huivert het u tegen: wat ziet deze vrouw de toestanden, vooral van menschen onder-elkander, toch overgevoelig-scherp en onmeedogend-waar. En toch — diezelfde heftig koele analyse wordt straks in het tweede en derde deel even onmiskenbaar de zwakheid van dit boek.

Onder het uitzien van dezen roman heb ik dit overwegend gevoeld: dat de innerlijke spanning niet tot het eind is volgehouden. Het is alsof de veer, die tot schrijven dwong, op een gegeven moment verslapte. Maar als de artistieke impuls gebroken wordt, dan worden de toch al zoo extravagante gegevens waarmee Jo v. A.—K. werkt: de overdadige weelde van het huis Vogel, het lichte nachtleven van Parijs, waar de talloze roode lichtreclames als even zooveel „mene mene tekens” gloeien tot hoog in een rouwzwarten hemel, de lawaierige hurry van New-York met z'n sky-scrapersprofiel „als van een verbrokken gebit” — dan worden al deze gegevens tot evenzooveel banaliteiten. Het talent der schrijfster gaat dan niet meer met feillooze nauwkeurigheid uitzoeken, wat zij voor de precieus onschmeering van haar toneelen strikt noodig heeft, maar we krijgen een overvoering van drukke, sensationele levensbeelden als in een dwaze, dulle film — even wansmakelijk, als vervelend. 't Is weer dezelfde fout van het derde deel in „De Opstandigen”, die zich hier in het grootste deel van „Tantalus” herhaalt, ten koste van de overigen zoo talentvolle, psychologische kwaliteiten van Jo v. A.—K., en dus eveneens ten koste van het geslaagd-zijn van haar roman.

Hiermee ontkennen we niet de werkelijkheid, dat inderdaad na den oorlog het mondaine leven in de oorlogstijden geworden is een zotte, razende aantekraam, maar we kunnen onmogelijk de visie der schrijfster aanvaarden, die ons al die gekalteerde uiterlijkheden met blijbare levenskennis als „het leven van tegenwoordig” komt ratelen op het geduldig-witte scherm van onze belangstelling. Natuurlijk — het lees-bibliotheek-publiek houdt van zooiets. Voor dat publiek zal elke gedurfd roman van Jo v. A.—K. wel weer een openbaring zijn, — een openbaring van eigen verholend-donkere aspiraties. Maar het schijnt mij voor een auteur altijd bedenkelijk het peil van z'n werk te regelen naar den smaak van — nu ja, het publiek. Op die manier een populaire schrijfster te zijn, is ongetwijfeld voor het aristocratische-trotsche, waarvan de stijl van Jo v. A.—K. ook onmiskenbaar de sporen weer draagt — een wanhopige aanfluiting, afgezien dan nog van het immorele van de zaak.

Het wordt meer dan tijd dat ons Hollandsch publiek, wakker geschud, zich de aristocratie van zijn Christendom weer eens bewust wordt tegenover de fonez-vulgaire invloeden, die van een dergelijk litterair geknoel uitgaan. O, natuurlijk zullen er ook onder ons wel weer heel wat edele cultuurambidders zijn, die in ieder woord van critiek een onchristelijk element meenen te moeten ontdekken en — wien „Christendom” alleen maar toeschijnt: het vermogen om het extravagante en amorele der „wereldcultuur” vooral nog te kunnen waardeeren... alsof de wereld iets van zulke hulde begeeren zou en er het Christendom erkentelijk om hoogachten!

Het opvallende in „Tantalus” is, dat de meeste litteraire schoonheid, ondanks Tideman als hoofdfiguur, zich toch verbindt met het lijden van Thora. Waar Jo v. A.—K. de heiligheid van deze geweldige

smart teekent, het conflict tusschen het anders moeten en het niet anders kunnen zijn, — daar leggen haar handen telkens weer stralende juwelen van ontroerend menselijke schoonheid bloot. Voor twee, drie van zulke klare weergaven mag mij de rest met z'n Parijsche nachtkroegen en z'n Amerikaansche week-ends graag gestolen worden. Met die eene alinea van pag. 98, het bezoek van Bernard Vogel na het vertrek van Donald, bereikt de schrijfster een ongezochte litteraire triomf, waarvan de lezer niet weet, wat hij het meest bewonderen moet: het scherp afgebroken contrast of het toch zoo volslagen harmonieerende van die beide zielsverwanten — Bernard en Thora.

Maar tenslotte, — het gaat in dezen roman niet in de eerste plaats om Thora, maar om Tideman. En waar blijft dan, na het eerste deel, de psychologische diepte van aanvaarden en verstaan? Merkwaardig, als de man voorgoed verdwaalt en valt — dan is alles ineens veel vlakker, veel onbeteekenender geworden. Het tweede deel, dat in New-York handelt, mist vrijwel alle dieper zielsrelief — ook in de litteraire conceptie en uitwerking. Als een benauwde hiltgolf gaat dat „pikante” verhaal van heel dat drukke zweele verblijf in New-York over u heen. Werpt iemand tegen, dat de schrijfster dat hoogdruk-effect van halende passie juist bereiken wilde, dan is hiertegen toch op te merken, dat het schrijvend talent daar toch zelf niet de dupe van had mogen worden.

En zoo ergens, dan blijkt het hier, dat de veer van Jo v. A.—K.'s artistieke impuls eigenlijk reeds in dat deel verslapte was. Had het koele-klare van haar geest het niet allang verstaan, dat geen enkele hartstocht blijvende waarde in en om zichzelf heeft, en zeker niet de moeite waard is, om er z'n heele leven lang bij „stil te staan”? Maar hierdoor is dan tevens ook de mistukking verstaanbaar, als zij wil trachten de realiteit van Tideman's passie uit te beelden. Dan glijdt telkens weer het koele vrouwenbeen van haar snijdenden geest tusschen de bladzijden, de tafereelen door. Overal een uitbundige weergave maar met de passie-looze reserve van de schrijfster moordend op den achtergrond. De passie wordt dan weergegeven, 't is waar, maar niet vol, niet ongebroken, niet innerlijk, niet als een macht. We krijgen een stumperig-décadente ruïne voor oogen, „een zak vol scherven”, des te gebroekener, omdat de schrijfster met haar realistische kunstopvatting zeker het tegendeel wilde geven: de passie om de passie.

There is something broken in this book! Het analyserend denken van Jo v. A.—K. is allang ontzenuwd aan de groote passie, die eens ook voor haar het leven de moeite waard deed zijn. En al spant zij nog zoo al haar virtuositeit in — dat komt nooit weer terug, tenzij een hooger Macht de natuurdraft omschept tot geestdrift. Maar zelfs de opperste kunstenaarsfantasie tooverd de verouderde werkelijkheid niet meer terug. Dat is voorbij! En dat — wordt de dood, ook voor haar kunst.

Die Krähe schreien
Und schwirren
Fluks zur Stadt.
Bald wird es schneien
Weh' dem, der kein Heimut hat!

(Nietzsche)

En nu wordt het begrijpelijk — die heele moderne toestand van onverzadigd cultuurleven, die Jo v. A.—K. ons telkens weer prompt en nonchalant uit komt stallen.

Het is het gloeiend decor, dat de innerlijke leegheid telkens weer verbergen moet. En breekt die innerlijkheid toch door — dan schreit zij, zoo dat wij allen mee gaan schreien. Het is het grof-misleidend masker, uit welks leegte gaten twee vermoede, uitgebluste oogen de leegte wereld in staren. En ik dacht aan een woord van la mère Angélique Armand, de devote abdisse van Port Royal, niet zoo heel ver van de plaats waar Tideman de Tantaluskwellen weer onderging: „Geschriften, die niet zijn de vruchten van gebel en tranen, zijn nutteloos voor wie ze lezen, en schadelijk voor wie ze schrijven”.

De argeloze lezer heeft hier meteen een antwoord of „Tantalus” „ook iets voor hem zou zijn”.

CHR. W. J. TEEUWEN.

PERSSCHOUW.

Prof. Brouwer over prof. Honig.

Onder het opschrift „Een oordeel van een ethisch hoogleeraar” schrijft prof. dr A. G. Honig in „De Bazuin” iets over prof. Brouwer, met prof. Obbink redacteur van het „Algemeen Weekblad” (welk blad nog steeds hardnekkig weigert zijn lezers te zeggen, waar het een antwoord vinden kan mijnerzijds op de onwaarheden van prof. Obbink) in verband met prof. Brouwer's uittalingen over gereformeerde Schriftbeschouwing:

Voor enkele weken gaf de hoogleeraar Dr A. M. Brouwer te Utrecht een boek uit, getiteld: „Werelddein en Wereldgericht in het licht van den Bijbel”. In hoofdstuk IV brengt de Schrijver ter sprake: „De inspiratie-theorie — de Bijbel als organisch Samenstel van menscheijke geschriften — het organisch Openbaringsbegrip — Slotsom”. Het spreekt vanzelf, dat vooral dit hoofdstuk mijn belangstelling had.

Het is echter niet mijn bedoeling op dit hoofdstuk in te gaan.

Soms is het heel oppervlakkig.

Met enkele voorbeelden wil ik dit bewijzen.

Op blz. 79 schrijft prof. Brouwer: „De mechanische inspiratie-theorie is tegenwoordig prijs gegeven. Een der meest conservatieve dogmatici in ons land, prof. Honig van Kampen, zegt daarvan in de Christelijke Encyclopaedie: Ik kan verklaren, dat mij geen Gereformeerd theoloog van onzen tijd bekend is, die nog de mechanische inspiratie huldigt. Hij bedoelt door de inspiratie werd niet weggenomen het eigen onderzoek en nadenken der heilige schrijvers. Eigen karakter, eigen taal, eigen stijl lieten zich bij het te boren stellen van het geopenbaarde Godswoord gelden. Land, volk en historie gaven aan het boek zijn bepaalde kleur. Evenwel, zoo verklaart Honig uitdrukkelijk: de inspiratie heeft niet alleen betrekking op de gedachten, maar ook op den vorm, waarin die gedachten zijn gekleed. De zorg des Heiligen Geestes ging ook over de woorden: Hij heeft gezorgd, dat de gedachten haar juiste inkleeding hebben gevonden. Bij prof. Honig is dus het onverschillig intellectualisme duidelijk aan het woord”.

Tot zoover de Auteur.

Het zeggen, dat ik een der meest conservatieve dogmatici in het land ben, heeft me niet ontstemd. Op het terrein der inspiratie is me dit veelmeer uit den mond van dezen ethischen hoogleeraar een lofprizing: een bewijs, dat ik op den goeden weg ben. Temeer als ik zie, hoe hij prof. A. Noordzij behandelt. Zijn ambtgenoot gaat z'n inxtions veel verder dan de mannen van Assen en ik. Maar nu toont prof. Brouwer hiervoor zijn dankbaarheid door te spreken van den „Gereformeerden” hoogleeraar Noordzij (blz. 49). Wat beteekenen deze aanhalings-teekens?

Kwetend is wel de beschuldiging van „onverschillig intellectualisme”. Vreemd is echter, dat prof. Brouwer niet vermeldt, dat ik mijne definitie van de inspiratie letterlijk ontleende aan prof. Bavinek en verder me aansloot bij Kuyper, Hodge en Böhl. Is het zedelijk geoorloofd mij alleen op het „zondaarsbankje” te plaatsen en niet Bavinek, wiens woorden ik letterlijk aanhaalde?

Op blz. 79 gaat prof. Brouwer voort:

„Op dit standpunt kan wel een onderzoek worden ingesteld naar den persoon en de omstandigheden van den schrijver. Maar dit betreft alleen maar den vorm van zijn getuigenis. Het getuigenis zelf is onvoorwaardelijk Gods Woord. Hoe dat in dezen kring verstaan wordt, vindt men toegelicht in de Synodale Rapporten zaak-Geelkerken”, waar van Gen. 3 gezegd wordt, dat hier „mededeeling wordt gedaan aangaande zaken en feiten, die behoorden tot de wereld der zintuiglijke waarneembare werkelijkheid”, die men niet „disputabel” kan stellen. Typisch intellectualistisch er wordt hier mededeeling gedaan. Door wie? Door den Heiligen Geest. Waarvan? Van niet disputabel te stellen zintuiglijke waarneembare zaken en feiten. Dat hier Babylonische gegevens verwerkt kunnen zijn, om de goede te prediken als ongehoorzaamheid tegen God, is een ontoelaatbare opvatting. De „vorm” die aan de schrijvers eigen zou zijn, is dus feitelijk niet anders dan taal en stijl. Dat is hetzelfde standpunt, dat, zooals we zagen, Bern. de Moor in de achttiende eeuw innam, en het verschil met de mechanische inspiratie reeds veel verder dan dat het woord „mechanisch” te vangen is door „organisch”.

Ook hier weer de beschuldiging „typisch intellectualistisch”.

Zooewel aan de bekwame stellers van het Rapport als aan mij wordt het brandmerk zoo maar opgedrukt. Het bewijs is blijkbaar niet noodig. Zelfs ontbreekt elke toelichting.

Waarom nu zulk een wijze van bestrijding?

Telkens heet het: Gij, Gereformeerden, hebt terstond een etiket gereed: gereformeerd, ethisch, modern, enz.

Maar wie plakt nu hier etiketten op het voorhoofd van Gereformeerde Theologen?

Is het prof. Brouwer onbekend, dat zij, want gevoels ik in mijne geschriften aanviel (o.a. wijten prof. Daubanton) van mij meer dan eens in hunne recensies verklaarden, dat ik objectief humane meningen weergaf en zo waardig bestreed?

Enkele opmerkingen.

1. Het is opmerkelijk, dat prof. Brouwer citeert uit een encyclopaedie, waar andere bronnen, ook van prof. Honig zelf, dadelijk voor de hand liggen.

2. Dat prof. Brouwer den naam van prof. Honig niet eens schrijven kan, is, behalve een slordigheid, ook jammer, als men bedenkt, dat juist prof. Honig de man is, die onze litteratuur verrijkt heeft met studies over de ethischen.

3. En wat dat „intellectualisme” betreft, — prof. Brunning merkt in zijn Verzamelde Opstellen op, dat dit fascinerende woord in Nederland wel zeer in trek is, van professoren al tot zondagsschoolonderwijzers toe, maar dat niet iedereen duidelijk laat zien, dat hij den historischen zin van het woord zich onder het schrijven volkomen bewust is.

4. Tenslotte: het Calvinisme, het gereformeerd protestantisme, zoo men wil, is toch een geschiedkundig verschijnsel: reeds daarom is men met den term „intellectualisme” nog niet gereed.

Over anonieme propaganda met een anonieme brochure.

Een uitstapje buiten het enge terrein van pers-a-schouw, worde me vergeven. Ik kreeg dezer dagen inzage van de volgende circulaire, toegezonden aan iemand, die lid was van de Geref. Kerk in Amsterdam:

Waarde Broeders en Zusters,

De „Amsterd. Kerkbode” bevatte onlangs een artikel genaamd „Het gevaar van het vraagteken”, een referaat gehouden door Dr. Schouten op den laatste Theol. Schooldag. Kennelijk doelende op de kwestie

*) J. H. Kok, Kampen, Rij. 28

die onze
de aniet
schuwen
heid van
In au
echter z
lang z'n
door onz
allerlei
wenschet
schillend
en dat
dan in
„ontken
ten zijn
Moge
dat vel
zal dan
het be
Iemam
ken, hee
„Wat
tuur va
oefening
En ve
gewezen
„Is hi
kerken
opeens
te trekke
willen s
Een
van deze
heden.
„Daar
schuwt
Met h
Amste
Zooals
danig bed
mtkennen
veloppe be
laire zelf
als drukw
Anoniem
want het p
nog onbek
van Asser
Men bli
Maar o
rait onder
Schnurma
deze strid
In het
Drankbest
Is he
dezer
lid on
peria
in ons
Groen
als Ge
lijk da
per' a
Kuyper
en de
doope
Zoo
Vereeni
tieve
forme
voor e
meere
lende
geleden
Een m
Nederlan
niet lijd
Enige
van een
heer J. E
teekenis
De heer
lichting
Van
perso
was er
Mijn
heb ik
ling in
onze E
duidelij
Ten
gewees
vind je
een om
woord
blad”
Gaarna
In „Ge
Met
tijd he
naar i
zichzel